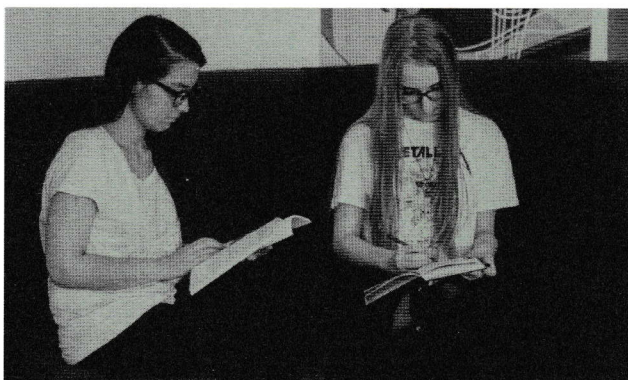

ARGUMENT

<i>Lecturiade și aniversări</i> Monica Onoiescu	2
--	---

ANCHETA

Folosiți organizatori grafici în învățare? II „Lotusul” – o strategie de postlectură Geanina Laura Hoge Mici povești despre eficiență Natașa-Delia Maier Harta minții Violeta Daniela Nedelcu Trei organizatori grafici Viorica Oleinic	3
---	---

LECTURI ÎN OGLINDĂ

<i>Lectura dramaturgiei și valoarea experiențială</i> Miruna Runcan	11
--	----

LECTURI ÎN CLASĂ

<i>Se mai citește astăzi Ureche și Costin? Dar Neculce?</i> Gabriela Sermeșan	15
--	----

LECTURI ÎN CERCURI

<i>Upgrade la „Croitorii de povești”</i> Daniela-Paula Epurianu	17
--	----

DUS-ÎNTORS

<i>„Iași – Piața Unirii”</i> Cristina Chiprian	21
---	----

DIGILECTURI

<i>Boovie, a love triangle</i> Carmen Ion	23
--	----

IDEI

<i>În pași de alfabet</i> Emilia Borza, Nicolae Berindeiu	25
<i>„Covorul povestitor – Raconte tapis”</i> Adriana Ramona Ardelean	27

CUVÂNTUL... CITITORULUI

<i>Topul cărților</i> Alina Petri	28
--------------------------------------	----

9 + 90 + ...

Mircea Martin „Nu-mi amintesc să le fi citit seara [copiilor mei]...” cu Ioana Nanu	30
--	----

BUN DE LECTURĂ

Cărți bune de citit la cercuri Roger Scruton <i>Cultura modernă pe înțelesul oamenilor inteligenți</i> Ana Boariu	33
Elevii recomandă <i>Cu gândul la cum va arăta omenirea mâine</i> Cercul LecturăȘII, Bacău	35

INTERVIU

Brandi Bates și Maria Kovacs cu Monica Onoiescu „Succesul fiecărui copil este în mâinile împreunate ale părinților și școlii.”	39
--	----

SEMNALE

<i>Lecturiada 2019. „D-apoi cum să nu fie, dacă este”</i> ZICI ca să ȘTIM	44
„Știința de mâine e în mâinile lor” Nicoleta Carcea	45
<i>Vocea unui tren parcat în gară. În așteptare</i> Mihaela Nicolae	46
„Când citim împreună, schimbăm lumea!” Cristina Timu	47
<i>Un scriitor – o voce: Marius Chivu</i> Ramona Mocanu	48
<i>Facilitatorul de literatură în familie pentru o societate literată</i> Aurelia Câmpean, Ileana Iepure	50

CONSILIERI AI LECTURII

<i>Consilieri și „Consilierul de lectură”</i> Monica Onoiescu	51
--	----

JURNAL ONLINE

<i>decembrie 2018 – martie 2019</i> Mihaela Nicolae	53
--	----

(RE)CITIRI

<i>Înapoi la cărți</i> Luminița Medeșan	55
--	----

EXTRASE

<i>Vila Lili</i> Adina Popescu	59
-----------------------------------	----

FILE DECUPATE

<i>Povești alternative</i> Camelia Circa – Chirilă	63
---	----

Lecturiade și aniversări

■ În 15 februarie 2019, după ce am așteptat confirmarea înscrierii în CAEN a Lecturiadei 2019, „Istoria unui posibil viitor”, a devenit funcțional site-ul concursului <http://www.lecturiadaelevilor.anpro.ro/> Cu un an înainte, tot în 15 februarie, lansam Lecturiada 2018, „Un secol de Istorie și istorii”, a treia ediție aflată sub genericul „D-apoi cum să nu fie dac-o fost”. Înainte de a prezenta scopul celei de-a zecea lecturiade, un succint bilanț cu referire la ediția anterioară este necesar.

Ce am intenționat prin Lecturiada 2018? Să creăm o stare de emoție în jurul Centenarului cu accentul pus pe suprapunerea istoriei „mari” peste istoriile „mici”, ale noastre și ale familiilor noastre, desfășurate în acești 100 de ani pe fundalul unor evenimente majore ca Unirea, cele două războaie mondiale, comunismul, revoluția din '89, emigrația ș.a.m.d.

Ce am realizat? 1. Mărtisoare/Cărțișoare. „Istorie în cărți” – au fost semnalate, recenzate, prezentate peste 200 de titluri de cărți de istorie, literatură, istorie orală, memorii, jurnale, eseuri, culegeri de scrisori ale unor autori români și străini – mărturie despre felul în care oamenii și-au reprezentat și s-au raportat la evenimentele din ultima sută de ani. Lista este completată cu filme documentare, enciclopedii, colecții de fotografii; 2. „Gândurile umplu timpul și timpul umplut înseamnă istorie” – volum online care cuprinde o selecție de 100 de povestiri „adevărate sau imaginate” inspirate de aceleași evenimente, însoțite de fotografii originale. Autorii sunt copii și adolescenți din întreaga țară și Republica Moldova; 3. Portofoliile cercurilor de lectură – „100 de ani de istorii ale familiei mele”, – arbori genealogici și culegeri de povești de familie, însoțite de „Jurnale de bord” (exerciții reflexive și metacognitive asupra procesului de pregătire a materialelor); 4. „Școala solomonarilor lui Solomon Marcus”, în care am încercat, pentru al treilea an, într-o formă ludico-serioasă aplicarea unui model de învățare nonformală cu punerea în practică a celor 10 nevoi fundamentale ale educației. „Școala”, la care au participat peste 100 de elevi de la 7 la 18 ani și consilierii lor, a funcționat timp de cinci zile la Cluj, în septembrie, și a constatat în schimb de experiență, expoziții de „casete cu amintiri” și portofolii, vizite de documentare, întâlniri cu scriitori și jurnaliști, și, în funcție de vârstă, ateliere de benzi desenate și de jurnalism vizual și narativ. Activitățile s-au subordonat intenției de a ne scrie „Istoria prezentă”; 5. Tot în cadrul școlii, un moment important a fost prima lectură și ilustrarea povestirilor din „Mică istorie a unui secol mare scris” – să ne lăudăm un pic – pentru noi de 20 de scriitori; 6. La acestea, mai trebuie să adăugăm proiectele interesante desfășurate în plan local la Arad, Iași, Bacău, Buzău, Valea Moldovei, Chișinău, Hunedoara, Cluj, București etc., puncte de plecare, în multe cazuri, pentru portofolii; 7. Evenimentele organizate pe grupul de pe facebook (sărbătorirea Zilei cărții, Ziua Poeziei, caseta cu amintiri, povești

de familie etc.); 8. Începând din septembrie 2018 s-au desfășurat în țară numeroase activități legate de diseminarea proiectului. Am început cu lansarea „Micii istorii...”, făcută în multe localități în prezența autorilor. Am continuat între octombrie 2018 și ianuarie 2019 cu publicarea suplimentului „Istoria mea” în numărul 3 al „Consilierului...” și cu activități de multiplicare, concretizate în articole publicate în revistele asociației. Dovezi ale activităților noastre se găsesc pe www.anpro.ro, pe grupul de pe facebook și în publicațiile asociației. Estimăm la o primă vedere un număr de cel puțin 10.000 copii, adolescenți și maturi, implicați, într-un fel sau altul, în activitățile Lecturiadei 2018.

■ Tema Lecturiadei 2019 a fost stabilită după ce am parcurs 44 de propuneri făcute de copii și profesori. Mai bine de un sfert se refereau la probleme legate de preocupările lor de zi cu zi, acasă și la școală. Pentru că discuțiile cele mai aprinse în educație au în centru profilul și nevoile celor numiți „digital natives”, „digital minds” sau „millennials” ne-am propus ca noua serie a lecturiadelor să fie pusă sub semnul „Istoriei unui posibil viitor”, iar genericul celor trei ediții anterioare, „D-apoi cum să nu fie dac-o fost”, modificat, va deveni titlul Lecturiadei din acest an, „D-apoi cum să nu fie dacă este”. Cele trei secțiuni din anul acesta sunt: Digiproiecte. „O povestire pentru fiecare”; „Scrisori prin e-mail” și Digiportofolii. „Citește cu mine!”. Site-ul este activ deocamdată pentru secțiunile „Cărți în Top” și „Ucenici în dialog”. Pe grupul de pe facebook au avut loc până cum două evenimente: mesaje de Mărtisor pentru personajele povestirilor din „Istorie mică...” și DIAPOEZII – un joc interactiv creat în scopul sărbătoririi Zilei poeziei în 21 martie. În general, în proiectele de genul acesta interesul merge spre dotarea școlilor și inițierea în noile tehnologii. Ceea ce dorim noi să facem se înscrie în ceea ce se numește, de obicei, literație digitală, adică capacitatea de a folosi tehnologia în scopul îmbunătățirii proceselor cognitive de a identifica, înțelege, exprima și interpreta, verbal și în scris, concepte, fapte, opinii și – de ce nu? – în scopul îmbunătățirii proceselor afective și de relaționare în plan social.

■ În 2018, „Revista cercurilor de lectură”/„Consilierul de lectură” a aniversat 10 ani de la apariție. Pentru a marca evenimentul am început pregătirea unui volum „best of”. Va fi a cincea carte din seria Lecturiadelor (profesorilor). Titlul, *Dus-Întors*, este numele unei rubrici prezente în revistă încă din 2008. Intenția noastră este nu numai aceea de a selecta cele mai interesante articole care servesc punerii în evidență a scopului și rezultatelor programului „Cercuri de lectură” printr-o întoarcere spre ceea ce a fost, ci și de a face deschiderile spre un „posibil viitor”.

Monica Onojescu

Folosiți organizatorii grafici în învățare? II.

În partea a doua a anchetei publicăm patru răspunsuri de dimensiunile unor articole care descriu experiențe concrete, precum și o selecție a răspunsurilor unor elevi, referitoare la temă.

„Lotusul” – o strategie de postlectură

Argument. Din punctul meu de vedere, organizatorii grafici reprezintă o modalitate eficientă de a-i face pe elevi să se gândească, să vizualizeze și să-și ordoneze cunoștințele. De aceea, apelez des la această strategie didactică, utilizând-o în diferite momente ale lecției de literatură, fie în etapa de prelectură (de exemplu, sub forma unor ciorchini sau cadrane pentru a introduce o temă), fie în etapa de lectură (hărți conceptuale în analiza construcției personajului, lanțul de evenimente pentru a urmări desfășurarea acțiunii unei opere epice/dramatice, diagrama Venn pentru stabilirea asemănărilor și deosebirilor dintre diferitele aspecte în cadrul aceluiași text sau în texte diferite) sau în etapa de postlectură pentru a evalua, dar și consolida și sistematiza informațiile descoperite de elevi în urma lecturii.

Un exemplu. Pentru a exemplifica, am să mă opresc asupra „lotusului/florii de nufăr”¹ – ca strategie a postlecturii – aplicată la clasa a XII-a într-o lecție de consolidare și sistematizare a noțiunilor despre drama postbelică. Textul ales este *Iona* de Marin Sorescu iar aspectul urmărit este construcția personajului în teatrul modern.

De ce am ales acest tip de abordare? În primul rând, opera soresciană are o puternică încărcătură simbolică pentru înțelegerea căreia este nevoie de multă atenție distributivă și de gândirea unui lanț de legături ale ideilor ce urmăresc succesiunea unui plan, iar strategia permite elevilor să vizualizeze grafic, ca într-o hartă a minții, toate ideile importante despre textul analizat. În al doilea rând, prin analiza grafică a personajului, elevul va aprofunda felul în care poate să acționeze ființa umană în situații-limite, în lupta cu un destin imprevizibil. Nu în ultimul rând, elevul descoperă modalitatea de construcție a unui personaj atipic, un personaj-idee, care nu poate fi numit protagonist într-un parcurs dramatic, unde nu poate fi semnalată o altă prezență în dialog etc.

Cum am procedat? Mai întâi, am stabilit cele opt aspecte-problemă¹ ce se deduc din textul studiat și care permit conexiuni între idei: 1. Tipologia personajului; 2. Modelul biblic; 3. Experiențele personajului; 4. Trăsături; 5. Modalități de caracterizare; 6. Ipoteze; 7. Iona – simbol/idee; 8. Iona – intertextualitate. Aceste opt subteme pot fi rezolvate toate în cadrul unei ore sau pot fi date patru sarcini ca temă pentru acasă, iar

alte patru sarcini ca fișă de lucru pentru patru grupe omogene.

Exercițiile propuse au fost formulate prin utilizarea unor itemi semiobiectivi: de completare, cu răspuns scurt sau cu întrebări structurate. Am apelat la acest tip de itemi fiindcă sunt ușor de proiectat, administrat și de verificat și mi-au permis evaluarea unei game largi de conținuturi (tipologia personajului, legătura cu hipotextul, modalitățile de caracterizare etc.). Mai au avantajul că se evită ghicitul răspunsului corect (pentru că nu sunt mai multe variante de răspuns), monitorizându-se constant gradul de înțelegere a textului.

Iată sarcinile de lucru (Răspunsurile vor fi notate în diagramă):

1. Încadrează personajul Iona într-o tipologie având în vedere criteriile următoare: a. Rolul pe care-l îndeplinește în compoziția operei; b. Mobilitatea lui în cadrul acțiunii; c. Complexitatea sau densitatea lui psihologică; d. După felul cum este construit; e. Funcția îndeplinită; f. După gradul de individualitate; g. Din perspectiva estetică; h. Altă tipologie.

2. Recunoaște opt diferențe ce se pot stabili între Iona - proorocul (personajul din *Cartea lui Iona*, *Vechiul Testament*) și Iona - pescarul (personajul dramei soresciene).

3. Prezintă opt experiențe pe care Iona le parcurge de-a lungul celor patru tablouri ale tragediei.

4. Identifică în fragmentele de mai jos câteva trăsături ale personajului (n. a.: am propus opt fragmente).

5. Dă răspunsuri scurte la următoarele întrebări. Cu aceste răspunsuri vei completa floarea de lotus: a. Ce modalitate de caracterizare este utilizată în secvența: a. „În mijloc Iona, în picioare, cu mâinile dibuind, năuc.”; b. Care este principala modalitate indirectă de caracterizare a personajului?; c. Care sunt cele două procedee moderne utilizate în construirea personajului?; d. Ce semnificație are numele personajului Iona?; e. Cum ai caracteriza conflictul având în vedere faptul că textul nu reliefează o acțiune, ci urmărește evoluția unor stări sufletești?; f. Pentru a surprinde complexitatea personajului, Marin Sorescu îmbină tendințe și genuri diferite, care sunt acestea?; g. În ce tip de relație se înscrie Iona în raport cu celelalte personaje ale piesei?; h. Cum ai descrie gesturile personajului?

6. Citește fragmentele de mai jos și descoperă

ipostazele lui Iona: (n. a.: am propus opt fragmente).

7. Personaj – simbol/idee. Recunoaște avatarurile personajului Iona ca personaj simbol/idee.

8. Iona – Intertextualitate. Completează spațiile libere cu răspunsul corect (cuvânt sau expresie). Cu aceste răspunsuri vei completa floarea alăturată: a. Personajul de la care Marin Sorescu preia numele protagonistului este.....; b. Prezența morii de vânt, dar și caracterul idealist al personajului, trimite la personajul lui Cervantes, numit.....; c. Personajul din mitologie care este pedepsit după moarte să facă în Infern o muncă veșnică, dar zadarnică se numește; d. Recunoaște personajul din descrierea: „avea uneori obiceiul (semn de bătrânețe sau poate nevoia de a se convinge că și cele mai întortocheate gânduri pot căpăta glas) de a se retrage pe undeva prin grădină și de a vorbi singur.....; e. Identifică personajul care se pedepsește singur pentru faptul că și-a ucis tatăl și s-a căsătorit incestuos cu mama sa, gestul său semănând cu gestul final al lui Iona..... Numele său este.....; f. Numește un roman al lui Kafka, în care personajele se învârt într-un cerc, la fel cum Iona se află într-un spațiu al limitelor, al monotoniei.....; g. Numește un personaj din romanul *Căderea* de A. Camus care reclamă, ca Iona, reeditarea existenței:

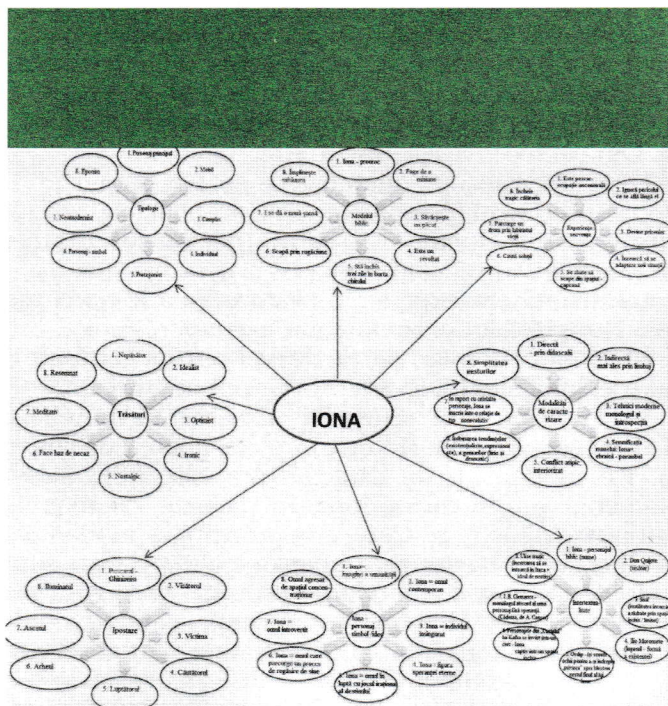
„mai naște-mă o dată...”; Numește personajul cu care Iona se aseamănă prin drumul parcurs în burta peștilor.....

Fiecare sarcină rezolvată a fost înscrisă într-o floare de lotus.

Concluzii. Ca orice strategie didactică, organizatorii grafici – în cazul nostru, lotusul –, prezintă atât avantaje, cât și dezavantaje. Printre avantaje menționez faptul că realizarea diagramei finale le-a permis elevilor să vizualizeze grafic toate informațiile importante despre textul analizat, să facă analogii cu alte texte literare, să lucreze în grupe stimulând munca colaborativă și efortul creativ al fiecărui membru al grupului în soluționarea sarcinii date.

Consider potrivită această tehnică, întrucât facilitează demersul instructiv-educativ, făcându-i pe elevi conștienți de „cum?” și „de ce?” trebuie să acumuleze, să prelucereze, să memoreze diferite tipuri de cunoștințe.

Dezavantajele țin mai mult de faptul că este consumatoare de timp și de faptul că elevii, fiind repartizați în grupuri mici, necesită din partea profesorului un efort mai mare în îndrumare.

Construcția personajului în teatrul modern – Iona

Note

¹ în Oprea, Crenguța-Lăcrămioara, *Strategii didactice interactive*, Editura Didactică și Pedagogică, 2006:

Tehnica lotusului presupune deducerea de conexiuni între idei, concepte, pornind de la o temă centrală. Problema sau tema centrală determină cele opt idei secundare care se construiesc în jurul celei principale, asemeni petalelor florii de nufăr. Cele opt idei secundare sunt grupate în jurul temei centrale, urmând ca apoi ele să devină la rândul lor teme principale, pentru alte opt flori de nufăr. Pentru fiecare din aceste noi teme centrale se vor construi câte alte noi opt idei secundare. Astfel, pornind de la o temă centrală, sunt generate noi teme de studiu pentru care trebuie dezvoltate conexiuni noi și noi concepte.

Mod de lucru: 1. Construirea diagramei; 2. Scrierea temei centrale în centrul diagramei; 3. Elevii se gândesc la ideile legate de tema centrală și le trec în cele opt „petale” (cercuri) ce înconjoară tema centrală, în sensul acelor de ceasornic; 4. Folosirea celor opt idei deduse, drept noi teme centrale pentru celelalte opt cadrane. („flori de lotus”); 5. Etapa construirii de noi conexiuni pentru cele opt noi teme centrale și consemnarea lor în diagramă. 6. Etapa evaluării ideilor: se analizează diagramele și se apreciază rezultatele din punct de vedere calitativ și cantitativ. Ideile emise se pot folosi ca sursă de noi aplicații și teme de studiu în lecțiile viitoare.

Geanina Laura Hoge,
Colegiul Economic Virgil Madgearu, Galați.

Mici povești despre eficiență

Folosiți organizatori grafici în clasă? Eu da. Bănuiesc că, indiferent cum îi numim și de ce formă sunt, cei mai mulți profesori de *Limba și literatura română* o fac, la rândul lor. Și nu doar profesorii de *Limba și literatura română*. În fond, folosirea organizatorilor grafici este o strategie universală care poate fi folosită la toate nivelurile și la toate disciplinele. Iar pe cei mai mulți i-am preluat din didactica altor discipline școlare.

Unitate în diversitate. Desigur, în contextul prezentei discuții, nu își are rostul definirea organizatorilor vizuali. Consider că fiecare cititor și-a organizat demersul evocator; fie că vorbim despre diagrame, fluxuri ideatice, hărți conceptuale, flori (de lotus/nufăr), cuburi, există un criteriu unificator care justifică utilizarea lor: accesul rapid la conținuturile conceptuale ale unei lecții.

Privită din perspectiva profesorului, organizarea vizuală a informației devine o provocare de altă natură, datorată diversității tehnicilor. Devine important să ne asigurăm că înțelegem corect calea de aplicare și limitele de utilizare a organizatorilor, să ne asigurăm că putem alocă resursele temporale necesare demersului reflectiv pentru elevi. La fel de important este să privim activitatea în sine prin ocheanul întors și să reflectăm asupra propriei capacități de sinteză. Dispunerea grafică a informației este o cale de învățare pentru noi înșine: ne impune să structurăm conținuturile de transmis, să observăm cu grijă relațiile de simetrie și opoziție conceptuală, să ierarhizăm cu atenție aspecte generale și particularități ale unei noțiuni.

Pledoarie cognitivă. Apelez la organizatori grafici la începutul unei unități de învățare și fac apoi referiri la aceștia pe parcursul desfășurării unității sau îi folosesc pentru o anumită lecție în parte și, uneori, chiar ca instrumente de evaluare. Există nenumărate posibilități de utilizare a organizatorilor grafici. Îi folosesc pentru a organiza mai rapid, mai concret, vizual, diversele informații care ajung la elevi sau care vin dinspre elevi, îi folosesc pentru a sprijini sau pentru a provoca reflecția cu privire la un subiect pe care îl discutăm, îi folosesc pentru a crea o percepție de ansamblu asupra unei teme, a unei noțiuni. Îi folosesc, din nou, pentru ca să pot deschide fire ale discuției sau ca să nu le pierdem pe cele deja deschise, pentru ca să ofer un spațiu de reflecție fiecărui elev sau ca să îi permit revenirea la reflecțiile deja consemnate. Îi folosesc ca să esențializez uneori procesul cognitiv sau ca să găsim împreună termeni-cheie, nuclee generatoare de sens

în discuțiile la clasă sau ca să evaluez, la un anumit moment, felul în care înțelege un elev un conținut asupra căruia ne aplecăm

Cam așa... „în aproape fiecare moment” al lecției. Organizatorii grafici (și, în special, hărțile conceptuale pe care le îndrăgesc) fac parte din aproape oricare moment al lecțiilor mele (în afară, bineînțeles, de cel organizatoric), în funcție de nevoile mele de moment, în funcție de inspirația pedagogică sau de nevoile clasei.

Am folosit organizatori grafici în faza de evocare/actualizare a cunoștințelor, ca să „vedem” cu ce bagaj conceptual „plecăm la drum” într-o lecție nouă. Alteori, mă sprijin pe ei în conceptualizare, în realizarea sensului, în parcursul efectiv al învățării, pentru că îmi permit să expun informația într-un mod sintetic, subliniind totodată aspecte relaționale (cauzalitate/consecință, definiție/exemplu, general/particular etc.). În faza de fixare, de multe ori, organizatorii grafici mă ajută să îmi dau seama într-un timp scurt, în mod mai eficient, cât anume s-a înțeles și unde mai trebuie insistat. Uneori, i-am folosit și ca instrumente de evaluare alternativă, pentru că sprijină procesele reflective (de pildă, un elev poate reflecta cu ajutorul unei hărți conceptuale asupra a ce cunoaște din morfologia substantivului; cu ajutorul unui model Frayer, se poate defini pronumele în contrast cu substantivul sau se poate diferenția între pronumele personal și cel de politețe; o diagramă tripartită poate să îi ajute pe elevi să expună ce anume au înțeles despre diatezele verbale ș.a.m.d.)

Alteori, plasez organizatorii pe fișele de lucru ale elevilor. Le dau hărți conceptuale lacunare, spre completare, în faza de evocare sau ca instrument de evaluare (în minutele de la sfârșitul orei sau când caut un feedback la nivel informațional). Alteori, realizăm împreună hărțile conceptuale (eu schițez pe tablă, ei pe caiete. Le completăm pe măsură ce fac ei observații, conexiuni), în activități de tip frontal. Sunt și ocazii când le dau sarcini de lucru care presupun muncă în perechi sau echipă cu ajutorul organizatorilor grafici.

De asemenea, organizatorii vizuali se pretează lucrului diferențiat, în funcție de dificultatea lor și de cât anume din conținutul lor alegem să fie lacunar. De pildă, la o lecție recapitulativă, se poate cere ca, timp de 10-15 minute, grupa alcătuită din elevii buni ai clasei să întocmească singură o hartă conceptuală a noțiunii recapitulate, în timp ce altă grupă, medie valoric, o primește alcătuită, însă lacunar completată, iar grupa a treia, cea a elevilor

slabi o va alcătui sub îndrumarea profesorului sau cu sprijinul acestuia, în funcție de caz. Pentru ca demersul să dea roade, este totuși necesar ca elevii să fie familiarizați cu organizarea grafică a informației, să fi fost expuși de suficiente ori acestui mod de lucru, astfel încât să nu perceapă sarcina drept una disconfortabilă.

Exemple de bune practici... (ținând loc și de concluzii). Sunt mulți ani de când folosesc tabla mai mult „ca să desenez decât să scriu” (după cum chicotea uimită o elevă). Cred cu tărie în ideea că informația trebuie să fie ușor accesibilă vizual și că trebuie organizată cât mai rapid, fără timpi didactici „morți”, mai ales pentru că lucrez cu elevii învățământului profesional și tehnic care îi impun adesea profesorului să își regândească, în sensul eficientizării, strategiile didactice. Îmi este foarte greu să extrag doar unul sau două exemple, astfel încât prefer să fac o listă (destul de eterogenă) a felului în care am folosit organizatorii grafici de la începutul anului școlar curent până acum:

- la clasa a IX-a, proză narativă (*Erasmus sau A doua fotografie cu oameni mici*, M.H. Simionescu): am creat un grafic de tip lanț de evenimente în timp ce elevii citeau textul în clasă. Acest organizator îi ajută să înregistreze evenimentele pe măsură ce citesc, să reflecteze la ceea ce au citit înainte, să facă previziuni și să se pregătească pentru discuții. Rezultatul activității este folosit ca să operaționalizăm conceptul de surpriză/joc al strategiilor narative, să îi ajute să distingă între planurile și firele temporale ale narațiunii.

- tot la clasa a IX-a, proză narativă (același *Erasmus*, altă oră, la aceeași clasă de liceu tehnologic cu nivel de conceptualizare foarte scăzut, elevi cuprinși într-un proiect remedial ROSE): firul epic al textului a fost decupat sub forma unor cartonașe. Pe tablă s-a afișat desenul unui grafic-trenuleț, ale cărui vagoane erau denumite conform momentelor subiectului. În perechi, elevii au avut de negociat așezarea corectă „în vagoane” a episoadelor narrative/scenelor decupate. A fost o cale inedită de a relua momentele subiectului.

- la aceeași clasă a IX-a, o diagramă T, cu ajutorul căreia s-au descoperit granițele stilistice și lexicale dintre cele două părți ale poeziei *Prefață*, de Tudor Arghezi, a constituit un prilej neașteptat de reflecție. Diagrama a fost o opțiune spontană, detunând scenariul didactic inițial proiectat, atunci când am observat că, la tema pentru acasă, niciunul dintre elevi nu putuse formula un răspuns pentru niște exerciții din manual care le solicitau să discute tocmai aceste aspect.

- la clasa a XII-a, aceeași strategie, a diagramei T, a fost folosită la un alt nivel cognitiv: pentru a

compara (stabilind diferențe și asemănări între poezii moderniste) și pentru a constitui ciorna de lucru (a fost apoi folosită pentru a crea un microeseu).

- clasa a X-a – *Ion*, de Liviu Rebreanu – o hartă a cauzelor și a efectelor a fost folosită pentru a aprofunda aspecte legate de conflictul interior al personajului (noțiuni și elemente grupate apoi în jurul celor două titluri metaforice ale părților romanului *Glasul pământului/Glasul iubirii*, contribuind la înțelegerea echilibrului fragil dintre cele două „chemări”).

- clasa a X-a, *Ion*: o hartă conceptuală de tip *mănunchi* a fost folosită pentru a prezenta rapid personajele din roman. Alte tehnici utile care îi ajută pe elevi să grupeze informațiile pe secvențe și să-și organizeze gândurile în mod logic: lanțul de evenimente, calendarele și aplicațiile pentru schițe (storyboard planners).

- revenind la lumea poeziei, la clasa a XII-a, o ilustrație cu un munte reflectat în apa unui lac a fost fundalul explicării și organizării axiale a imaginilor metaforice din *Joc secund (Din ceas dedus...)*, de Ion Barbu. Simetria în oglindă a facilitat procesul de reflecție asupra artei poetice barbiene: „scriitorul-(re)creator(”) al universului reflectă sau caută să oglindească în profunzimile conștiinței imaginile realității. În predarea poemului „Riga Crypto și lapona Enigel”, o adaptare a diagramei T a facilitat procesul hermeneutic („plecând de la afirmația autorului cum că acesta este un *Luceafăr întors*, evocați scenele semnificative, măștile lirice, semnificațiile Luceafărului eminescian în contrast cu poemul lui Ion Barbu”).

În același proces hermeneutic am implicat și una dintre metaforele vizuale din *The great chain of being* a universitarului Arthur O. Lovejoy, aceea a cercurilor/palierelor de ființare pentru a explica noțiuni precum interdicția/contingența ontologică (din dorința de a veni cu un răspuns unei întrebări din clasă: „De ce riga Crypto vrea neapărat să fie cules de Enigel? El nu vede că fata nici măcar nu-l bagă în seamă? De ce se bagă în seamă cu ea? Nu putea să își găsească în lumea lui și el o ciupercuță?”). Cele trei cercuri concentrice folosite pentru a contura grafic „cămara Venerei/ a lui Mercur/ a Soarelui” mi-au fost utile în a explica aspirațiile comune și totuși diferite ale măștilor lirice la care apelează Barbu.

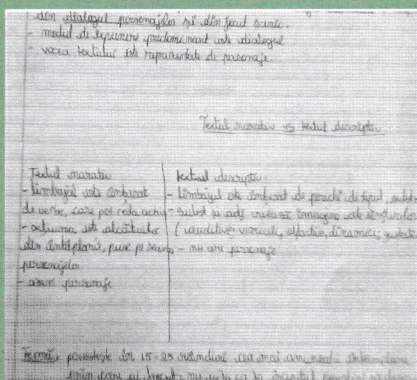
- Tot la clasa a XII-a, *Aici sosi pe vremuri*, de Ion Pillat, am folosit diagrama T pentru a-i pune pe elevi în situația de a compara cele două povești de dragoste, din cele două planuri (trecut/prezent) ale textului liric. Informațiile obținute au fost folosite pentru a consolida ideea că nepotul reia, ritualic, „pașii” bunicilor și că prezentul este, inevitabil, despuiat de o parte din farmecul dulce al vremilor apuse (conceptualizarea paseismului ca atitudine în

literatura tradiționalistă).

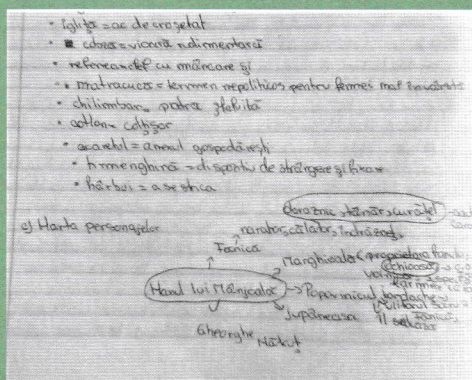
- clasa a XII-a, *poetii moderniști*: o diagramă Venn tripartită a fost instrumentul care să genereze reflecția asupra diferențelor și a asemănarilor dintre cele trei voci lirice moderniste abordate în clasă (Arghezi, Blaga, Barbu). Realizarea diagramei a fost sarcină de lucru extrasă pe un bilețel în cursul

activităților de recapitulare pentru teză, organizate ca un fel de concurs între echipe ale clasei respective.

Natașa-Delia Maier, profesoară la C.T.I.A. Dumitru Moțoc, București, cercetător la Institutul de Științe ale Educației, București

diagramă T pentru tipologii textuale

harta conceptuală - caracterizare de personaj

Harta minții¹

Argument. Consider că o formă eficientă și plăcută de a organiza ideile și de a le sintetiza la ora de limba și literatura română este harta minții, organizator grafic, util elevilor pentru că le facilitează fixarea cunoștințelor, le dezvoltă gândirea critică și contribuie la dezvoltarea simțului estetic - informațiile se pot prezenta și cu ajutorul culorilor, formelor geometrice sau/și al desenelor.

Familiarizare cu tehnica harta minții. Preluând ideea de pe grupul Mind Mapping Community - România², anul trecut am explicat elevilor din clasa a VI-a ce este o hartă a minții, spunându-le că este un sprijin în învățare. Ne-am familiarizat cu ea într-un atelier făcut pe baza filmului *Pay it forward*. După vizionare am împărțit clasa în echipe a căror sarcină era să formuleze întrebări care să surprindă esența filmului, concentrată într-un cuvânt-cheie. Au rezultat șapte cuvinte (erau șapte echipe) dintre care cuvintele „schimbare” și „inițiativă” s-au repetat la mai multe grupe. Am hotărât împreună că acestea sunt cele mai puternice cuvinte și le-am solicitat elevilor să se decidă asupra unuia singur. În urma discuțiilor, au ales cuvântul „inițiativă”. În continuare, le-am propus să concentrăm ideile și mesajul filmului, despre care mi-au spus că a fost „frumos, educativ, emoționant”, într-o hartă a minții și le-am descris procedeul. Am scris pe tablă numele filmului, *Dă-o mai departe* și cuvântul-cheie:

„inițiativă”. L-am căutat în dicționar, i-am scris definiția și am vorbit despre semnificația lui în film. Apoi am vorbit despre personaje: copilul, mama, profesorul. Elevii le-au prezentat, evidențiind modalitatea indirectă de caracterizare, desprinsă din fapte, atitudini, limbaj. Ca temă le-am dat realizarea unei hărți, care să aibă următoarele elemente componente: definiția din dicționar a cuvântului-cheie, informații despre personajele principale, părerea proprie despre proiectul dat de profesor și mesajul filmului. Bucuria mea a fost mare văzând hărțile și citind că „oricine poate schimba lumea dacă muncește, își dorește, are bunătate, înțelegere și speranță”.

Exemple. A doua hartă mentală am făcut-o la aceeași clasă la o oră de recapitulare, *Doina și balada*. Competențele vizate au fost: evidențierea asemănarilor și a deosebirilor celor două specii, argumentarea apartenenței la specia doinei și la cea a baladei a unor texte la prima vedere, ilustrarea într-o manieră proprie a caracteristicilor speciilor respective. Am lucrat cu dorința de a-i ghida pe elevi să descopere, pe de o parte, sentimentele intense, limbajul popular, mediul rural și figurile de stil, cu accentul pe specie (doina e specie lirică) și, pe de altă parte, să prezinte personajele, acțiunea, antiteza, fabulosul, cu accentul pe narațiune (balada e epică, povestim pe scurt sau povestim cu detalii,

ne scăldăm în narațiune, dacă vrem). După ce am recapitulat oral pe grupe și individual, elevii au avut ca temă realizarea unei hărți mentale cu elementele caracteristice celor două specii.

Pentru a ilustra că această tehnică este utilă și la orele de gramatică, am utilizat-o pentru recapitularea cunoștințelor la adjectiv. Am făcut mai întâi în clasă pe tablă o hartă mare, contribuind cu toții la realizarea ei. Apoi, pentru acasă le-am cerut ca fiecare să facă o nouă hartă sintetizând informațiile în propriul desen.

Anul acesta școlar, am folosit harta minții atât în cadrul clubului de lectură, la clasa a V-a, cât și la orele de clasă în prezentarea personajelor: August, din *Minunea* de R. J. Palacio la clasa a V-a, Mihai versus Pașa Hassan la clasa a VII-a în balada „Pașa Hassan” a lui George Coșbuc.

Evaluare și concluzii. La întrebarea „Cum evaluez ceea ce au făcut elevii (n.n.: hărțile, când le dau ca temă pentru acasă)? Răspunsul este: scriu, de obicei, pe spatele hărților observațiile, referitoare la conținut și formă și apreciez inventivitatea desenului și a introducerii unor aspecte noi. De

exemplu, atunci când am cerut elevilor să facă o hartă mentală pentru Minunea, un copil a introdus secțiunea „Lecții de viață” și a scris: „August a învățat că trebuie să fie puternic și să nu pună la suflet toate jignirile colegilor.”

În concluzie, harta minții e o tehnică ce poate fi folosită la lecțiile de recapitulare, de fixare și de evaluare a cunoștințelor. În același timp este o bună strategie de învățare. În plus, pe baza feedbackului primit pot să afirm că harta minții e o strategie care place elevilor, oferindu-le atât prilej de învățare, cât și de relaxare.

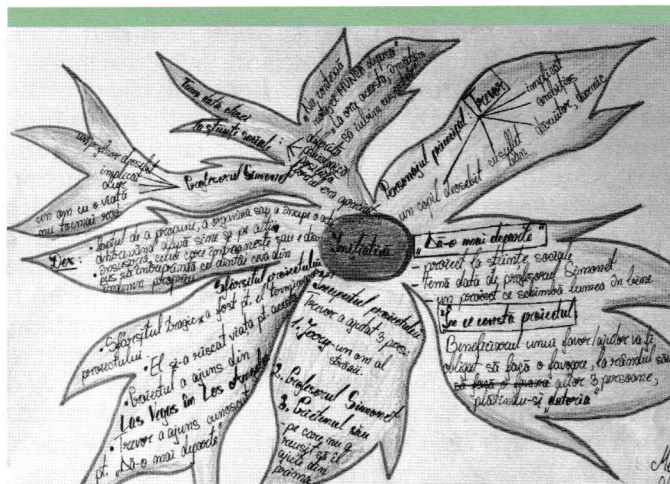
webografie

¹https://ro.wikipedia.org/wiki/Harta_mintii

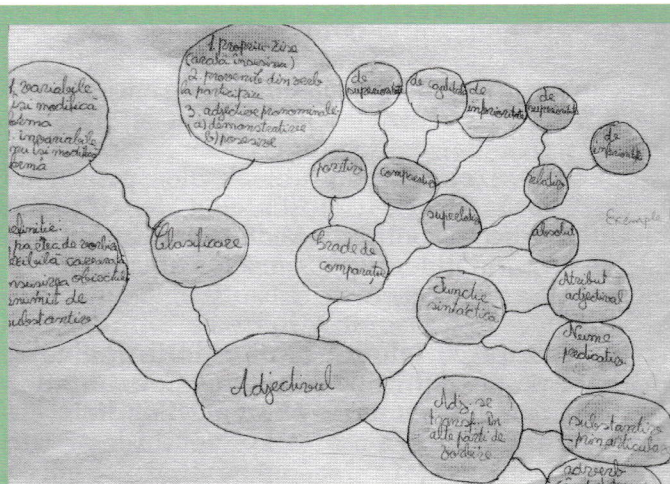
Harta minții (engleză *mind map*, *mind mapping*, franceză *Carte heuristique*, *carte mentale*) este o reprezentare grafică de idei, sub formă arborescentă, cu „ramuri” radiale, care pornesc de la un subiect unic, principal, înscris în mijlocul unei pagini albe.

²<https://www.facebook.com/groups/mindmappingcommunityromania/>

Violeta Daniela Nedelcu,
Scoala Gimnazială Nr. 2, Braşov

Mesajul filmului: Cuvânt-cheie

Recapitulare: adjectivul

Trei organizzatori grafici

Întrebări

Folosiiți organizatori grafici în monitorizarea învățării? Folosesc organizatorii grafici frecvent. Bineînțeles, n-o fac după principiul varietății formelor de lucru, ci după cel al necesității.

Cu ce scop? Apelez la aceste forme de lucru cu scopul de a sistematiza, grafic și conceptual, conținuturile predate/învățate sau actualizate. Prin forma grafică pe care o presupun/impun, aceste instrumente facilitează crearea unei viziuni

structurate și de ansamblu asupra conținutului didactic, facilitând memorarea și înțelegerea.

Când? Apelez la scheme, grafice, tabele, cadrane, prepondent, în cadrul evocării și al realizării sensului, deoarece finalitatea acestor instrumente didactice este de a ajuta elevul să analizeze, înțelegând și stabilind niște relații, să organizeze ideile, să ierarhizeze și să rețină informațiile. Cu toate acestea, ca formă de sinteză, organizatorii grafici sunt aplicabili și pentru reflecție.

Capitol	Cine?	Ce face?	Când?	Unde?
Cap. I „Cornul lui Sas	Ștefan Tomșa Husein aga Cantemir bei	Vine cu armată pentru a-și recăpăta tronul. E ajutat de turci și o mică oaste de tătari.	1612, pe vremea când înfloresc teii	În dreptul Popricanilor, lunca Prutului, cotitura numită Cornul lui Sas.

Grila lui Quintilian pentru textul narativ: M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*

Exemple

Voi exemplifica cu descrierea aplicării a trei organizatori grafici.

1. Clustering-ul. Cunoscut, în mod tradițional, ca formă de organizare a ideilor/noțiunilor, acumulate printr-un brainstorming, clustering-ul/ciorchinele poate fi utilizat și ca modalitate de sistematizare și clasificare a informației. Indiferent de finalitate, clustering-ul presupune stabilirea unor conexiuni logice, de conținut, între noțiuni. De aceea, cu mai mulți ani în urmă, mi-a venit ideea că aș putea recurge la această tehnică și pentru verificarea subiectului unui text epic (de regulă, roman). Probabil că nu eu am inventat această adaptare a clusteringului, dar atunci mi s-a părut că e „găselnița” mea, iar practica îi confirmă eficiența. Așadar, e vorba de „clustering-ul de personaje”: un elev scrie în centrul tablei sau al posterului numele personajului principal și-l prezintă succint. Următorul elev adaugă numele altui personaj, cu care interacționează eroul. Se continuă cu al treilea, al patrulea, urmărindu-se importanța acestora în pânza epică (de la personaje principale – spre cele secundare și episodice). Conform specificului tehnicii, între numele personajelor, incluse în structura grafică, se trasează linii, iar interacțiunea dintre acestea este explicată prin apelare nemijlocită la subiect. În plus, elevul trebuie să gândească și să argumenteze plasarea personajului în rețea, demonstrând nu doar cunoașterea textului, ci și „mecanismul” după care se leagă firele narrative.

La ultima lecție dintre cele proiectate la romanul *Neamul Șoimăreștilor*, de M. Sadoveanu obișnuiesc să apelez la fragmentul din cronică lui M. Costin, care vizează întâmplările din roman. După lectura fragmentului din letopiseț, elevii încercuiesc în clustering-ul organizat la prima lecție personajele care se regăsesc în documentul istoric. Mirarea lor este spectaculoasă, constatând că pânza epică a unui roman istoric se compune, totuși, în mare parte, din personaje de ficțiune (Tudor, moș Mihai, Anița etc.), iar cele inspirate din istorie sunt secundare sau chiar episodice.

2. Diagrama Venn. Am aplicat diagrama Venn pentru deosebirea speciilor literare înrudite. În clasa a V-a, acest organizator grafic îi poate ajuta pe elevi să deosebească mitul de legendă (ajutați de profesor, elevii vor constata că nu toate miturile au caracter

explicativ, iar legenda se poate referi la lucruri mai mici și mai nesemnificative (o floare, un toponim) sau legenda de basm. Completarea cadranelor diagramei îi ajută să actualizeze și rețină trăsăturile speciei, fiind o alternativă a învățării mecanice. Utilă mi se pare, ca formă de sinteză și recapitulare, în clasele mai mari, triagrama Venn, organizată pentru specii confundabile precum schița, nuvela, povestirea.

3. Grila lui Quintilian. Grila lui Quintilian poate deveni o alternativă a notițelor de lectură.

Această grilă poate fi utilizată și cu scopul acumulării unor date pentru o narațiune pe care elevul urmează s-o scrie. Părerea mea este că, dacă grila se completează de către fiecare elev, trecându-se în ea toate momentele subiectului, scuzele de genul „nu știu cum”, „nu știu ce să scriu” nu-și mai au rostul.

În afară de aceste tehnici, apelez deseori la tot felul de scheme, pentru clasificarea conținuturilor: părți de vorbire/părți de propoziție; tipul conjuncțiilor; cazurile substantivului și funcțiile sintactice; regimul cazual al prepozițiilor; modurile verbului; genurile și speciile literare etc.

Un exercițiu metacognitiv

I-am întrebat pe elevi ce cred despre organizatorii grafici. În unanimitate, le-au recunoscut eficiența. Îi folosesc nu numai la limba și literatura română, ci și la istorie, biologie, chimie, fizică etc. De obicei, realizează grafice și scheme împreună cu profesorul. Nu le place când profesorul vine cu schema de-a gata, iar ei o copiază în caiete, pentru a o analiza (au spus că le scapă niște operații de gândire). Recurg frecvent (mai mult de două treimi dintre cei întrebați) la organizatorii grafici și în studiul independent. Rugați să ierarhizeze importanța organizatorilor în procesul lor de învățare, au acordat prioritate următoarelor operații intelectuale:

1. analiza, identificarea raporturilor/a elementelor constitutive;
2. sistematizare/înțelegere;
3. memorare.

*Viorica Oleinic, Liceul de Creativitate și Inventică
Prometeu-Prim, Chișinău*

Ce spun elevii

Mădălina Bușan, 14 ani, Liceul de Creativitate și Inventică Prometeu-Prim, Chișinău: Dacă ar fi să vorbesc despre locul în care am cunoscut o întrebuintare concretă și adecvată a organizatorilor grafici, aş vorbi, cu siguranță, despre școală. Chiar din ciclul primar am lucrat cu diferite scheme, tabele, imagini care aveau ca scop simplificarea asimilării informației predate. Cu timpul, am învățat și eu „șmecheria”, organizându-mi, astfel, singură informația, prin diferite metode. Organizatorii grafici sunt universali: pot fi folosiți în diferite moduri, la diferite activități de către oricine vrea să gândească. Lecțiile de limbă și literatură română cred că sunt primele care ar trebui să figureze pe lista disciplinelor în care utilizăm organizatorii grafici. De obicei, lucrăm „grafic” atunci când studiem literatura. Motivele literare, temele, imaginile, figurile de stil pot fi înțelese mai ușor atunci când sunt desenate. Da, desenate! Putem desena un simbol și înțelegem că e o imagine concretă, iar semnificațiile pe care le poate avea în context sunt abstracte. La studierea poeziei „Lacul” de Mihai Eminescu am folosit tehnică organizării grafice sub forma desenului. Am desenat un lac cu unde. Lacul reprezenta tema iubirii iar pe fiecare undă am scris motivele literare care definesc tema. Am procedat la fel studiind poezia lui Blaga, „Izvorul nopții”, când am desenat un ochi (motivul-simbol central al poeziei). Pentru a ilustra în ce constă discursul argumentativ, pe care urma să-l susținem la evaluarea orală, am apelat, din nou, la un desen-schemă: balanța calității discursului argumentative. Și la biologie și la fizică recurgem la scheme, tabele, grafice. Desenăm, grupăm, unim prin săgeți, simplificând înțelegerea noțiunilor mai complicate. La istorie axele cronologice ne ajută să înțelegem noțiunea timpului și să raportăm un eveniment la altul.

Ema Pop, 16 ani, Colegiul Național George Coșbuc, Năsăud: Da, folosesc organizatori grafici pentru a învăța la mai multe materii, deoarece sunt conștientă de avantajele pe care le oferă. Am descoperit avantajele folosirii lor în clasele mici, pornind de la ciorchini sau cadrane, pe baza cărora apoi am învățat să îmi structurez și singură

lecțiile.

Reorganizându-mi singură materia predată în clasă, o rețin, involuntar, mai repede și mai ușor, prin realizarea diferitor tabele, scheme, ilustrații.

Pe parcursul anilor am descoperit tot mai multe tipuri de organizare grafică. Atât în învățarea proprie, cât și la școală, folosesc acești organizatori, în special la materiile specifice profilului uman. De exemplu, la orele de limba și literatură română, doamna profesoară ne-a învățat să folosim hărți de tip „cauză-efect”, pentru a reține detaliat acțiunea operelor studiate.

Consider că există multe beneficii legate de structurarea materiei cu ajutorul organizatorilor grafici, deoarece pot învăța după cum cred eu că mi-ar fi mai simplu.

Ancheta ultimelor două numere a pus în evidență câteva aspecte: a. cei care ne-au răspuns cunosc și folosesc o mare varietate de organizatori grafici, justificând utilizarea lor în toate momentele procesului de lectură/învățare (motivare, învățare propriu-zisă, evaluare, sinteză, extindere etc.); b. respondenții insistă pe alegerea instrumentelor grafice în funcție de scopul urmărit; c. de multe ori descriu organizatori grafici inventați ad-hoc; d. există în cazul majorității răspunsurilor preocuparea pentru a-și face elevii conștienți de foloasele utilizării lor, ceea ce se vede și din cele câteva răspunsuri selectate ale elevilor; e. Nici de data aceasta nu am obținut prea multe răspunsuri ale profesorilor de alte specialități, dar, evident, organizatorii grafici sunt folosiți la toate disciplinele, dovadă exemplele elevilor referitoare la discipline ca istorie, fizică, geografie.

Mulțumesc tuturor celor care au răspuns. Mulțumesc, în special, profesorilor care și-au convins elevii să ne scrie; uneori am primit câte 10 răspunsuri de la o singură școală. Cu foarte puține excepții, elevii vorbesc în cunoștință de cauză (uneori cu argumente valide și cu un limbaj suprinzător de specializat) despre avantajele utilizării organizatorilor grafici.

Monica Onojescu

Lectura dramaturgiei și valoarea experiențială

Miruna Runcan

Articolul își propune să argumenteze rolul și importanța pe care lectura textului dramaturgic (preferențial colectivă, prin impersonare) o are din punctul de vedere al stimulării, simultane, a sensibilității și gândirii asociative/contextuale a elevilor. Va fi, astfel, pusă în lumină, mutația specifică vremurilor noastre dinspre centrarea pe valorile strict estetice către valorile experiențial-empatice, ca țință educațională holistică. Cuvinte-cheie: teatru, dramaturgie, lectură, empatie.

Dramaturgie, teatru, identitate. Mecanismul impersonării

„Eu voi s-auz pocnetul paharului spart în capul lui Paul...”¹ Această aserțiune a lui Caragiale, cu aer aproape normativ, este, azi, mai degrabă uifată. De cele mai multe ori, ignorăm sau, dimpotrivă, luăm în sens literal și afirmațiile marelui dramaturg din celălalt articol, emblematic pentru gândirea sa creativă, dar și pentru crezul său estetic: „Teatrul nu-i literatură”². Această a doua perspectivă, cea literală, ar putea explica cumva faptul că, în praxisul dar și în teoria didactică, literatura dramatică a fost expedită undeva spre marginea curriculei, într-o debara de Cenușereasă... Căci, de vreme ce însuși Caragiale a făcut o asemenea afirmație drastică, de ce și-ar mai bate capul cineva să predea literatură dramatică în gimnaziu ori la liceu?

Ca întotdeauna când ne ciocnim de interpretări literale, motorul relei înțelegeri e pus pe roți de citirea inexactă și necontextualizată – deci de superficialitatea cunoașterii. Fiindcă, ceea ce afirmă argumentat Caragiale în ambele articole – în gest polemic față de producția „literaturizantă” a multor dramaturgi de la începutul secolului XX – e că literatura dramatică devine teatru numai dacă trece, într-un fel sau altul, pragul autoreferențial al textului scris. Altfel spus, dacă are în sine datele situaționale și psihologic valide care să permită impersonarea, „întruparea” ei verosimilă, vizibilă, tactilă, provocând vederea, participarea. „Pocnetul paharului spart” e, în acest sens, mai mult decât o simplă metaforă, e o exemplificare fizică, corporalizată, experiențială.

Valoarea experiențială³ a teatrului, atât din perspectiva performerului/actor cât

și din cea a participantului/spectator, e prezentă, în aserțiunea lui Caragiale, într-o excepțional de plastică exprimare: pocnetul paharului e un climax performativ, vederea/sunetul acestui climax e simultan cu acțiunea, resimțit în spectator prin și cu propriul corp. În anii 1960, Erving Goffman⁴ ne-a demonstrat mai mult decât convingător că structurile teatralității reglementează inconștient, prin coduri pe cât de discrete pe atât de precise, raporturile interpersonale și de grup din orice tip de societate. Complementar, cercetările neuro-psihologice contemporane⁵ au scos astăzi la lumină faptul că mecanismele empatice procesate de creierul nostru sunt de așa natură încât îndeplinirea unei acțiuni și observarea ei de către altcineva sunt percepute corporal în mod similar; cu alte cuvinte, atunci când observăm felul în care cineva bea ceai, corpul nostru reproduce mimetic, în mod inconștient, actul de a bea ceai. Pe această temelie a simulării corporalizate de neuronii oglină se eșafodează, la rigoare, întregul proces educațional și de adaptare la mediu al fiecăruia dintre noi. Și astfel, între aserțiunea intuitivă, definitorie pentru teatralitate, a lui Caragiale, teoria rolurilor sociale în dramaturgia cotidianului a lui Goffman și cercetările derivate din școala simulării corporalizate, lui Rizzolatti, se poate lesne stabili o traiectorie de continuitate dintre cele mai surprinzătoare și mai revelatorii.

Să legăm cele de mai sus de ceea ce numeam valoarea experiențială.

Există câțiva filozofi⁶, uneori se asociază și cu sociologi, alteori se asociază și cu comunicaționiști și așa mai departe, nu mai vorbesc de psihologi⁷, care în ultimii 15-20 de ani vorbesc despre o deplasare a